

İNGİLİZ BELGELERİNE GÖRE MUDANYA MÜTAREKESİNE UZANAN SÜREÇ

*Murat PINAR**

ÖZET

Mudanya Mütarekesi, tarihsel anlamda sadece heyetler arasındaki görüşmeler ve sonunda imzalanan metin ile açıklanamaz. Büyük Zafer'den sonra ateşkes imzalanmasına ve bu arada Yunanlıların daha fazla zarar görmemesine yönelik İngiliz diplomatik çabalar ile diğer siyasi trafik de önemlidir. Bu araştırmamızda yayımlanmış İngiliz gizli belgeleri ışığında Mudanya Mütarekesine giden süreç ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Türk Ulusal Zaferi, Mudanya Mütarekesi, Anadolu hareketi, Bolşevik.*

ABSTRACT

The Process of the Mudanya Armistice According to the Documents of the England

For the better understanding of the Mudanya Armistice, the process of the armistice and the historic clearance of the parts must be known better. The Bolshevik rebellion in Russia not only influenced the Anatolian movement but also reveal the differences of the sights of the Allies.

Actually, all the conflicts took place between the Russia and the England. After coming to an agreement with the Bolshevik and getting the aid from them and securing the east border, the Anatolian movement expand the national organization and showed the refusal of the Sevr. M. Kemal planned to set the England, establishing a Kurdish and Armenian state in east and optimizing the Greece in

* Dr., Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Bursa.

west, against the France that is angry because of losing the biggest share. Anyway, the Italian was the first country getting out of the Anatolia, because of giving west Anatolia to Greece by England.

The military success of the Ankara administration was the most important factor that closed up the France and Italian to Ankara. Both France and Italian comed up to Ankara not only for relaxing their public opinion but also preventing the policy of England. As you see, there were these things in the process of the armistice. And also, the parts reached an agreement with these national benefits.

Key Words: *Armistice, Bolshevik, National Benefit, Anatolian Movement.*

GİRİŞ

Mudanya Mütarekesi'nin sonuçlarının incelenebilmesi, daha iyi anlaşılabilmesi için tarafları bu ateşkese götüren tarihi hesaplaşmanın askeri, siyasi, ekonomik yönlerini iyi değerlendirmek gerekir. Başka bir deyişle özellikle Birinci Dünya Savaşı galiplerinin Mondros Ateşkisi İle Osmanlı Devletine kabul ettirdikleri şartların ve Sevr ile yine Osmanlı Devletine boyun eğdirdikleri isteklerinin Mudanya'da nasıl bir görünüm aldığı görmek gerekir. Birinci Dünya Savaşı galipleri neler istemişlerdi, nelerden vazgeçiyorlardı ve vazgeçmelerinin sebebi ne idi?¹

SÜREÇTE YAŞANANLAR

Tarihe “Ekim Devrimi” diye kaydedilen Bolşeviklerin iktidarı ele geçişi, eski Rus takvimine göre 25 Ekim 1917’yi göstermektedir. Yeni takvime göre 7 Kasım gününe isabet eden olay Osmanlı ve sonraki Türk Devleti’nin kuzey politikasında önemli değişikliklere sebep olmuştur.

Anadolu hareketi, Kızıl Ordu’nun ilerlemesi ve bu arada İngilizlerin Türkleri Kafkas şeddinin bir parçası haline getirme çabalarının arasında kalmıştır. Kafkas şeddi İngilizlerin, Kafkasya’da bir tampon bölge oluşturup Türk ve Kafkas güçlerini Ruslara karşı birleştirmek, özellikle Ermenistan’ı güçlendirerek Rusların Kafkasya’ya inmelerini engellemek düşüncelerinden oluşmaktaydı. Bölgeden gönderdiği 22 Ocak tarihli raporunda Kazım Karabekir ikili oynama tavsiyesinde bulunur. Mustafa Kemal’in bunun karşısında 5 Şubat tarihli durum değerlendirmesinde farklı düşünceleri vardır. İngilizlerin Kafkas şeddi projesini Türklerin kesin yok edilme stratejisi olarak tanımladıktan sonra, alınacak önlemleri şu şekilde sıralar: Doğu cephesinde resmi veya resmi olmayan seferberlik yaparak Kafkas şeddini arkadan yıkacak güçleri yığmaya başlamak, yeni Kafkas

¹ Ergün Aybars, “Mudanya Mütarekesi’nin İngiliz Basımında Etkisi”, **Osmanlı’dan İşgal Yıllarına, Mütareke’den Cumhuriyet Günlerine Mudanya**, Gaye Kitabevi, Bursa, 2008, s. 68.

hükümetleriyle ve özellikle Azerbaycan ve Dağıstan gibi İslam hükümetleriyle acele olarak ilişki kurarak itilaf planına karşı kararlarını ve durumlarını anlamak, Kafkas milletleri bize set olmaya karar verdikleri halde saldırı harekâtımızı birleştirmek için Bolşeviklerle anlaşmak ve içten millî örgütlenmeyi son derecede genişletmek ve güçlendirmek, silah, cephane ve malzememizi vermemek için silah kullanmaktır. En önemli görev ise İtilafın zaman kazanmasına meydan vermemek ve onun maskesini atıp memleketin tüm direniş unsurlarını birleştirecek bir neden yaratmaya zorlamaktır.

Emperyalist Batı karşısında birkaç cephede birden savaşıyan Türkiye için, doğu sınırının garanti altına alınmasından başka, aynı düşmana karşı savaşıyan ve tabii bir müttefik olan Rusya ile anlaşma yapmak önemlidir. Yapılan yardımlar da düşünülürse anlaşma yapma gereği ve önemi daha da belirginlik kazanacaktır. Rusya için ise, en karışık bölgelerden biri olan Kafkas cephesinde ittifak güçlerine karşı bir kalkan vazifesi yapacak bir Türkiye ayakta tutulmalıdır. Ayrıca Doğuya yönelmiş Bolşevik hareketinin İslam toplumları tarafından sözü dinlenen bir Türkiye'nin engellemeleri ile karşılaşmasının önlenmesi, hatta desteğinin alınması sağlanmalıdır. Azerbaycan'ın Bolşevikleşmesinde görüldüğü gibi Türkiye'nin bu konudaki etkisi büyüktür. Ayrıca Türkiye, İtilaf cephesine karşı bir pazarlık unsuru olarak tutulabilecektir. Bütün bu veriler ışığında Rusya'nın yardımları ve anlaşma çabaları anlam kazanmaktadır.²

10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Antlaşması ise Türk-Fransız ilişkilerine yeni bir boyut getiriyordu. İtilaf Devletleri bu antlaşmanın bir an önce yürürlüğe girmesini beklerken, Mustafa Kemal ülkesinin göz göre göre parçalanmasına kesinlikle razı olmuyordu. Mustafa Kemal, doğuda Kürt ve Ermeni devletleri kurdurarak, batıda ise Yunanlıları etkin kılarak egemenliğini kurmayı planlayan İngiltere ile pastada en büyük payı kaybetmenin kızgınlığı içindeki Fransa'yı birbirine düşürmeyi planlıyordu. Fransızlar Sevr'in değiştirilmesi konusunda daha olumlu bir tavır takınırken İngilizler direnmekte devam ediyorlardı. Ancak Ankara Hükümeti'nin Sevr'in iptal edilmesi konusundaki kararlılığı askeri platformdaki başarılarıyla da (1. İnönü Savaşı 9-10 Ocak 1921) desteklenince İtilaf Devletleri, ister istemez Londra'da konferans masasına oturmak zorunda kalıyorlardı (21 Şubat-12 Mart 1921). Mustafa Kemal'in Fransa ve İtalya ile sürdürdüğü ilişkilerin yanı sıra Bolşeviklerle olan yakın ilişkisi, 1. İnönü Zaferi ile iyice pekişen askeri başarılarının yanı sıra idari ve mali

² İhsan Çolak, "Moskova Antlaşmasına Giden Yol, Milli Mücadele Dönemi TBMM., Bolşevik İlişkileri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı 49, Ankara, Mart 2001.

konulardaki başarılarıyla artan prestiji İtilaf Devletleri'nin bu kararı almalarında etken oluyordu.

Fransızları Ankara'ya yaklaştıran nedenlere göz atacak olursak şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır. Kemalistler özellikle Ocak 1920'den itibaren Kilikya, Antep, Urfa, Maraş yöresinde meydana gelen çatışmalarda Fransa'yı zorlamış ve bunun sonucunda Fransa gerek asker sayısını gerekse harcamalarını artırmak durumunda kalmıştı. 19 Şubat 1921 tarihli Fransız Harp Bakanlığı raporuna göre Fransa Nisan 1919 ile Şubat 1921 arasında Kilikya, Antep, Urfa, Mardin bölgesi ve Suriye'de 881.150.000 Frank tutarında harcama yapmış ve söz konusu bölgede 65.000 kişilik bir askeri güç kullanmıştı. Fransızlar ayrıca Anadolu'da gittikçe artan Bolşevik etkinliğinden, Mustafa Kemal'in Batılı yayılmacılar karşı verdiği savaşla Müslüman dünyasının sempati ve desteğini kazanmış olmasından ve bölgedeki panislamist faaliyetlerden rahatsız oluyorlardı. Tüm bu etkenlerin yanı sıra Yunanlıların Anadolu'da giriştikleri ikinci saldırıda basan elde edememeleri, Fransa'yı Ankara ile uzlaşmaya iten en önemli nedenlerdendi.

Ankara kanadına bakıldığı zaman ise, Fransız başvurusu üzerine Mayıs ortalarında Münir Bey'i Adana'ya göndermekle Ankara Hükümeti'nin de Londra'da başlamış olan diplomatik ilişkileri devam ettirme arzusunda olduğu görülebilir. Mustafa Kemal'in buradaki amacının İtilaf Devletleri'nin Fransız kanadını iyice kendi tarafına çekmenin yollarını bulmak ve Bekir Sami - Briand Anlaşması'nda Misak-ı Milli ile çelişen tartışma konularını Türk çıkarlarına uygun bir biçimde çözümlenmek olduğu gibi, devam edeceği anlaşılan Yunan ilerlemesi karşısında yeni kurulmuş olan düzenli ordu birliklerini güneyden sağlanacak güçlerle takviye etmeye yönelik olduğu düşünülebilir³.

Birinci Dünya Savaşı sonuçlanırken baştanbaşa düşman işgaline uğrayan Türk yurdunu kurtarma savaşında ilk olarak Sovyetlerle olan sorunlar çözülmüş, Doğu Anadolu güvenceye alınmıştı. 1921 Ekim'inde de Fransızlarla anlaşmaya varılmıştı. Bu arada Türk topraklarını işgale mütteliklerine kırgın olarak başlamış olan İtalya'da zaten katı olarak uygulamadığı işgale kendiliğinden son vermişti. Geriye kalan batı cephesinde çarpışmaları, Türk-Yunan savaşı olarak sürdürülmüş, 1922 Eylül'ünde ise Yunan kuvvetleri kesin yenilgiye uğramışlardı. Yunanlılar 1921 Londra Konferansı'ndan sonra Fransa ve İngiltere tarafından terk edilmiş, Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra ise İngiltere'nin bile tam desteğini yitirmişlerdi. Yinede Yunan güçlerinin ardındaki gerçek kuvvet

³ Bilge Sükan Yavuz, "1921 Tarihli Türk – Fransız Antlaşmasına Hazırlık Aşamaları", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı 23, Ankara, Mart 1992.

İngiltere, özellikle Başbakanı Lloyd George, Türk-Yunan sorununun izleyeceği yönü kendi sorunu gibi, yani Akdeniz'de kendi saygınlığının sürdürülmesi olarak görüyordu.⁴

Sakarya zaferinden sonra bir bekleyiş dönemi başlamıştı. En iddialı Yunan saldırısı fiyaskoyla sonuçlanmıştı. Yunan ordusu, Sakarya'da büyük zayıflık vererek önceki hatlarına çekilmek zorunda kalmış ve artık saldırı gücünü yitirmiş, siperlerde bekleyişe geçmişti. Türk ordusu, Sakarya'da ağır bir yenilgiye uğrattığı düşmanı gerisi geriye kovalamış, ama denize dökmeğe kalkışmamıştı. Kısacası, cephede silahlar susmuştu. Bu suskun bekleyiş bir yıla yakın sürecekti.

1922 Haziran, Temmuz aylarında, Yunanistan'ın İstanbul'u işgal etmek istediği, Yunan işgali altındaki batı Anadolu'da da ayrı bir Hükümet kurulacağı haberleri çıkarıldı. Kurulacak Batı Anadolu Hükümeti, Ankara Hükümetine karşı, Yunan kanadı altında olacaktı. Ankara Hükümeti, tüm Anadolu'yu ve doğu Trakya'yı kurtarmağa çalışırken Anadolu'nun bir bölümünün elden gittiğini görecekti. Yunan orduları Anadolu'dan çekilip gitseler bile arkalarında ayrı bir Hükümet kurup bırakacaklardı. Mustafa Kemal'in durumu daha da sarsılacaktı. İngiliz raporlarına bakılırsa, T.B.M.M. içinde Mustafa Kemal'e muhalefet 1922 yaz aylarında durmadan artıyordu. Meclis, Temmuz başında, Hükümet üyelerinin seçimiyle ilgili yasayı kabul etmiş, Mustafa Kemal'in yetkilerini kısmıştı. Mustafa Kemal artık hükümet üyeliklerine aday gösteremeyecekti. Ankara Hükümetinde değişiklikler olmuştu. Belki Rauf Bey, Mustafa Kemal'e rakip olarak sivrilebilirdi. Mustafa Kemal, sarsılan otoritesini güçlendirmeğe çabalıyordu. Eski otoritesini kazanıp kazanamayacağı Rauf Beyin tutumuna da bağlıydı. Ankara'da Mustafa Kemal'in durumunu etkileyen her şey, uluslararası durumu da etkileyecekti. Milli hareket zayıflarsa, Ankara daha ılımlı bir tutum izlemeğe başlayacak, yani İtilaf devletlerinin isteklerine boyun eğecekti. Ağustos başında İngiliz Yüksek Komiseri, İstanbul Hükümeti Hariciye Nazır ile bir görüşmesini rapor ediyordu. İzzet Paşa'ya göre, Mustafa Kemal'in durumu sarsılmıştı. Ankara'da vekilleri artık Mustafa Kemal seçmiyordu. Bundan sonra yapılacak konferansta Ankara'yı Rauf Bey temsil etmeliydi.

Bu gibi kısır yazışmalar ve boşuna bekleyişlerle zaman yitirildi. Anadolu'daki çıkmaz durum sürdürüldükçe sürdürüldü. 1922 Ağustos ayı sonlarına gelinirken görünen durum kısaca şuydu: Sakarya Meydan Savaşının üzerinden bir yıl geçmişti. Bir yıldır Anadolu fiilen savaşıyor, barış bekliyordu. Barışın ne zaman Türk ulusuna bahşedileceği, ta

⁴ Seçil Akgün, Mudanya Mütarekesi ve Uluslararası Sonuçları, U.Ü. 1993, s. 52; Ali Türkgeldi, Mondros ve Mudanya Mütakereleri Tarihi Ant., 1948, s. 149.

uzaklardaki Lloyd George'ların, Lord Curzon'ların iradelerine kalmıştı. Gerçi Sakarya'dan altı ay sonra İtilâf Devletleri Dışişleri Bakanları bir barış plânı saptamışlardı. Ama bunun arkası gelmemişti. Arkasını Batı'ya dayamış olan Yunanistan Anadolu'yu boşaltmak niyetinde görünmüyordu. Hiç değilse Batı Anadolu'da ayrı bir "Rum Devleti" veya "İyonya Devleti" kurup bırakmadan çekilmeme kararındaydı. Lloyd George Hükümetinin de böyle bir iğreti "Devleti" tanımaktan geri kalmayacağı seziliyordu. Anadolu'nun boşaltılacağı yolundaki haberler sıklaştıkça, İstanbul Hükümetinin Ankara Hükümetine karşı düşmanlığı yeniden artmıştı.

Anadolu boşaltılırsa, Ankara Hükümetine değil, İstanbul Hükümetine teslim edilmeliydi. Padişah bunu istiyordu ve bu uğurda İngiltere ile anlaşmağa hazırdı. Gerek İngiltere, gerek Padişah, Mustafa Kemal'i içten çökertme emellerinden kendilerini kurtaramamışlardı. Sakarya'dan beri yerinden kıpırdamayan Türk ordusunu hesaba katan pek kalmamış gibiydi. İngiliz askerî otoritelerinin son raporlarına bakılırsa, Türk ordusu taarruza kalkışamazdı, kalkışsa bile Yunan ordusunu Anadolu'dan söküp atamazdı.

26 Ağustos 1922 sabahı başlayan Büyük Taarruz, İngilizler için tam bir sürpriz oldu. İngiliz Haber Alma Örgütleri, Türk taarruzunu zamanında haber alamamışlardı. Haber aldıkları zaman ise artık Yunan ordusu Dumlupınar'da yenilmiş bulunuyordu. Lloyd George Hükümeti şaşkına döndü. Telâşlı yazışmalar birdenbire olağanüstü ölçüde arttı.⁵

Atina hükümeti, cephedeki durumun vahametini 7 Eylül gecesi öğrendi. Ertesi sabah İngiltere'ye başvurdu, İzmir'in korunması için devletlerin tez elden önlem almalarını istedi ve Anadolu'yu boşaltmak şartıyla ateşkesi kabul edeceğini bildirdi. İngiltere'nin Atina Eş güderi Bentick 5 Eylül 1922 tarihli mesajında durumun 3 Eylül'den beri iyileştiğini ve General Tricoupis kuvvetlerinin savaşıacaklarının umulduğunu, İngiltere direnirse, Mustafa Kemal'in, Trakya'nın boşaltılması için Yunanistan'ı zorlayamayacağını ve İngiltere tarafından Yunanlıların İstanbul'a girmelerine izin verilirse Trakya'nın savunmasının kolaylaşacağı belirtiliyordu. Bunun içinde ateşkes antlaşması yalnız Anadolu'nun boşaltılması şartına bağlanmalı ve Trakya bunun dışında bırakılmalıydı. Anadolu'nun ve hele Trakya'nın artık savunulamayacağına çabuk hüküm verilmemeliydi. Yunan üçüncü ordusu Trakya'ya kaydırılırsa M. Kemal Anadolu'dan fazlasını isteyemezdi.⁶ Bu arada İzmir'de bulunan yüksek

⁵ Bilal Şimşir, İngiliz Belgelerinde Atatürk, Cilt 4.

⁶ İngiltere'nin Atina Eşgüderi Bentinck'ten Dış İşleri Bakanı Lord Curzon'a 2 Eylül 1922 Tarihli Mesaj, Şimşir, a.g.e.

komiserler ise Kemalist kuvvetlerle çatışmaktan sakınmak gerektiği ve ateşkes için müttefiklerin bir an önce müdahale etmesi kanısındaydı.⁷

Ama tüm bu umutlar boşa çıkar. 6 Eylül'de, Tricoupis'in tutsak edildiği duyulur. İngilizler buna pek inanmazlar. Ertesi gün haberler doğrulanır. Nitekim İngiliz Yüksek Komiseri Rumbold, "General Tricoupis Başkomutanlığa atandığını ilk önce M. Kemal'in kendisinden öğrendi" diye rapor eder. 7 Eylül'de ise General Harrington, tüm azınlıkları korumak için devletlerin hemen harekete geçmesi gerektiğini, ateşkes için kaybedilecek zamanın olmadığını ve Yunanlıların Anadolu'dan kaçıp gitmekten başka bir şey düşünmediğini rapor eder. Bir gün sonra ise, yani 8 Eylül'de Yunanlılar İzmir'i boşaltma hazırlıklarını tamamlarlar. Ertesi gün de Türk süvarisi İzmir'e girer. Bu durumda İngiltere'nin ilk kaygısı ise İzmir'deki İngiliz topluluğunu korumak olmuştur. Bunun için de Amiral Brock derhal İzmir'e gider ve birkaç destroyer de oraya yollarır⁸

Diğer taraftan bu tarihlerde İtalya hükümeti de İngiltere'ye bir nota gönderir. İtalya hükümetine göre, İngiltere ile Fransa arasında mütareke konusunda görüş ayrılıkları müttefik girişimlerini geciktirebilirdi. Bunun için de müttefikler, savaşan tarafları Venedik konferansına çağırmalı ve burada ön barış imkânları görüşülmelidir. Ayrıca bu sırada müttefikler, savaşan taraflara ateşkes çağrısında da bulunabilirlerdi.⁹ Ancak İngiltere hükümeti ise konferansa çağırmanın uygun olmayacağını ve Anadolu'daki gelişmeler ile mütareke yapılmasının beklenmesi gerektiğini bildirmiştir.¹⁰ Ayrıca bu görüşünü de İstanbul'daki yüksek komiseri Rumbold'a 10 Eylül tarihinde iletmiştir. İletilen bu mesaja göre, Anadolu boşaltıldıktan sonra çarpışan taraflar arasında temas kesilecek ve Türklere Trakya'nın bir bölümünün boşaltılması gibi bir ödün vermeye gerek kalmayacaktı. Ayrıca Yunanlıların İstanbul'u işgal edecekleri korkusu da, M. Kemal ile müzakerelerde önemli bir koz olabilirirdi. Bu bakımdan Trakya'da Yunanlıların geri çekilmesi önerilerine karşı durmak gerekirdi.¹¹

Bu arada, İzmir'deki İngiliz Başkonsolosundan çıkan ve M. Kemal'in İngiltere ile savaş halinde olduğu yönündeki bir telgraf ise Londra'da telaş yaratır. Gerçi bu haberin yanlış olduğu çabucak ortaya çıkar.

⁷ İngiltere'nin İstanbul Yüksek Komiseri Rumbold'dan, Lord Curzon'a 5 Eylül 1922 Tarihli Mesaj, Şimşir, a.g.e.

⁸ İngiltere'nin İstanbul Yüksek Komiseri Rumbold'dan, Lord Curzon'a 12 Eylül 1922 Tarihli Mesaj, Şimşir, a.g.e.

⁹ İtalya'nın Londra Büyükelçisi D.F. Martinon'un, Lord Curzon'a 9 Eylül 1922 Tarihli Nota, Şimşir, a.g.e.

¹⁰ Lord Curzon'dan Martinon'a 11 Eylül 1922 Tarihli Mesaj, Şimşir, a.g.e.

¹¹ Lord Curzon'dan Martinon'a 10 Eylül 1922 Tarihli Mesaj, Şimşir, a.g.e.

Ama İngiltere gerek Anadolu'dan ve Atina'dan, gerekse İslam ülkelerinden gelen mesajlardan iyice kaygılanmaya başlamıştır. Nitekim Rumbold, Dış İşlerine gönderdiği 14 Eylül tarihli mesajında, tez elden bir konferans toplanması için en uygun zamanın olduğunu, aksi takdirde M. Kemal'in ikinci hedefinin Trakya olacağını ve konferansın amacının ise mütareke, Trakya, boğazlar ve azınlıklar sorunlarını kapsaması gerektiğini, bunun için de müttefiklerin en kısa zamanda boğazlardaki ve İstanbul'daki kuvvetlerini arttırmaları gerektiğini bildirmiştir.¹²

Öte yandan Türk zaferi Mısır ve Hindistan başta olmak üzere diğer Müslüman ülkelerde ise büyük bir coşku yaratmıştır. Nitekim Rumbold, "Nairobi İslam derneğinin Türk zaferini kutlanma mesajını Lord Curzon'a bildirirken, Türk zaferinin, bir Müslümanlık-Hıristiyanlık sorunu ortaya çıkaracağını, bunu önlemek için de müttefiklerin üstün deniz gücünü kullanacaklarını ve böylece Kemalist ordunun Trakya'ya geçemeyeceğinin anlaşılacağını ve bunun da gerek Türklerin, gerekse İslam dünyasının coşkusunu yatıştıracağından" bahseder.¹³ Ayrıca benzer konuda uyarılar, Hindistan kralı Maibinden tarafından, Hindistan İç İşleri Bakanlığına¹⁴ ve İngiltere'nin Mısır Yüksek komiseri Mareşal Allenby tarafından da Dışişleri Bakanı Lord Curzon'a bildirilir.¹⁵

Bütün bu uyarılar ve Türk ordusunun Trakya'yı kurtarmak amacıyla İstanbul ve Çanakkale'ye ilerlemesi karşısında Lloyd George başkanlığındaki İngiliz kabinesi 17 Eylül 1922 tarihinde, Boğazların ve İstanbul'un Türklere verilmemesi için, Türk saldırısına karşı gerekirse kuvvet kullanarak korunması kararında olduğunu açıklamış¹⁶ ve bazı kararlar almıştır. Bu kararlara göre İngiliz politikası, Mart ayında Paris'te varılan anlaşmaya dayanacaktır. Boğazların İngiliz çıkarları için çok önemli olduğu unutulmayacak ve Kemalist kuvvetlere karşı koyulacaktır. Donanma, Kemalistlerin Gelibolu yarımadasına atlamalarını engelleyerek, bazı İngiliz birlikleri bu yarımadayı işgal edecek ve bu bölgeye Malta'dan takviye yollanacaktır.¹⁷ Bu kararlar doğrultusunda Akdeniz Orduları Başkomutanlığına, Savunma, Deniz ve Hava Bakanlıklarına bölgeye takviye

¹² Rumbold'dan Lord Curzon'a 14 Eylül 1922 Tarihli Mesaj, Şimşir, a.g.e.

¹³ Rumbold'dan Lord Curzon'a 12 Eylül 1922 Tarihli Mesaj Şimşir, a.g.e.

¹⁴ Hindistan Kralı Naibin'den, Hindistan İşleri Bakanlığına 11 Eylül 1922 Tarihli Mesaj Şimşir, a.g.e.

¹⁵ İngiltere'nin Mısır Yüksek Komiseri Mareşal Allenby'dan, Lord Curzon'a 16 Eylül 1922 Tarihli mesaj, Şimşir, a.g.e.

¹⁶ Aybars, "Mudanya Mütarekesi'nin Anlamı" **Ulusal Zaferimizi Taçlandıran Kent Mudanya**, Gaye Kitabevi, Bursa, 2007, s. 79.

¹⁷ İngiliz Kabinesi Sekreter Vekilliği'nden, Lord Curzon'a 17 Eylül 1922 Tarihli Mesaj, Şimşir, a.g.e.

kuvvetler göndermeleri yönünde talimatlar verilmiştir¹⁸. Öte yandan Fransa, İtalya ve Dominyonlardan da askerî yardım istenmiştir.¹⁹ Ayrıca Lloyd George da, aynı gün Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, Güney Afrika Birliği Başkanları ile New Foundland Başbakan vekiline telgrafla askeri yardım talebinde bulunmuştur. 17 Eylül 1922 günü de Koloniler Bakanı Churchill, İngiltere hükümetinin, Mustafa Kemal'in İstanbul'dan müttefikleri atmasına karşı koymaya ve Gelibolu yarımadasını elde tutmaya karar verdiğini bunun içinde Fransa ve İtalya'nın İngiltere'nin yanında olduğunu bildirerek, Yunan, Romen ve Sırp hükümetlerinin de yardımlarının sağlanabileceğini aksi takdirde İngiltere'nin yenilgisinin Hindistan'da ve öteki Müslüman ülkeler de vahim sonuçlar yaratacağını söylemiş ve askeri birlikler gönderilmesini talep etmiştir.

İngiltere'ye göre; Türklerin tarafsız bölgeye saygı göstermeleri istenirken yeni istekler öne sürülmüyordu. M. Kemal 1918 mütarekesine ve tarafsız bölgeye saygı göstermeliydi. Aksi takdirde, zayıf olunursa Müslümanlar arasında yaygın karışıklıklar çıkardı. Bunun için arzu edilen, azimli bir davranışla savaşı önlemektir. Bu bakımdan Dominyonların asker göndermesi çok önemliydi.²⁰ Aynı tarihlerde Lord Curzon'da Romanya ve Yugoslavya'ya başvurmuş ve Türk ordusunun Boğaz geçiş serbestliği ile Balkanların dengesi için bir tehlike olduğunu ileri sürerek General Harrington emrine birer tümen göndermelerini istemiştir.²¹ Türklerin, ne olursa olsun Avrupa'ya geçmesini engellemek ve Türk başarısının yarattığı üstün durumu ortadan kaldırmak kararında olan Lloyd George'un çağrısına, ne müttefiklerinden, ne dominyonlardan, ne de Balkan Devletlerinden olumlu yanıt gelmemiştir. Çünkü hiç kimse İngiliz politikası uğruna maceraya atılmak istemiyordu.²² Ancak bunlar bile Loyd George'un savaş politikasını engellemeye yetmedi. Aksine Çanakkale'ye hızla İngiliz birlikleri yığılmaya başlanmıştır.²³

Bu önlemler, gerek Türklerin gerekse öbür müttefiklerin barışa yönelmekte büyük çabalar harcadıkları o günlerde İngiltere'nin yeni bir çatışma hazırlıkları yapmakta olduğunun göstergesi idi. Dikkate almadıkları da İzmir'e giderek 19 Eylülde Mustafa Kemal ile görüşen General Pelle'nin

¹⁸ İngiliz Kabinesi Toplantı Tutanağı, 18 Eylül 1922, Şimşir, a.g.e.

¹⁹ Aybars, Ulusal Zaferimizi Taçlandırın Kent Mudanya, a.g.e., s.79.

²⁰ Koloniler Bakanı Churchill'den, İngiliz Kabinesine, 23 Eylül 1922 Tarihli Mesaj, Şimşir, a.g.e.

²¹ Aybars, Ulusal Zaferimizi Taçlandırın Kent Mudanya, a.g.e., s. 80.

²² İngiltere'nin Bükreş Elçisi Deriny'den, Lord Curzon'a 18 Eylül 1922 Tarihli Mesaj, Şimşir, a.g.e.

²³ Nutuk, Cilt 2, s. 459.

barışın biran önce sağlanabilmesi için Türk birliklerinin tarafsız bölgeye girmemeleri önerisine Atatürk'ün Milli Hükümetin böyle bir bölge tanımadığı yanıtıydı. Bu yanıt, Türklerin Misak-ı Milli sınırlarının ve bu sınırlar içinde kalan Doğu Trakya'nın tam bağımsızlığından hiçbir ödün vermemekteki kararlılıklarını gösteriyordu. Bu kararlılık, Avrupa'da barış için çabaları ve ülkeler arasındaki trafiği de hızlandırmıştı.²⁴

Bu arada Türk ordularının da ileri yürüyüşleri devam ediyordu. Fransa ve İtalya 20 Eylül günü askerlerini Çanakkale'den Gelibolu'ya çektiler. Harrington'a göre Çanakkale, İngiliz politikası için mihenk taşı olmalıydı. Ve takviye gelinceye kadar zaman kazanılmalıydı.²⁵ Bu gergin hava içinde durumu görüşmek için 20 Eylül'de Fransa Başbakanı M. Poincare ile İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon arasında Paris'te ilk toplantı yapıldı. Curzon'a göre Mart ayından beri M. Kemal'i konferansa getirmek için harcanan çabalar boşa gitmişti. Venedik konferansına katılacağı yerde M. Kemal taarruza geçmişti. Yunan cephesi çökmüştü, Anadolu'da toprak sorunu çözümlenmiş, Trakya, Boğazlar ve İstanbul sorunlarının çözümü ise M. Kemal'e bırakılamazdı. Bunlar, konferansta müttefiklerce çözüme bağlanmalıydı. Tarafsız bölgeye uyması Ankara'ya duyurulmuştu, İngiltere, Çanakkale ve İstanbul mevzilerini güçlendirme kararı almıştı. Fransa'nın, boğazların Anadolu kıyısından askerini çekmesi kararı Gordion'un düğümünü kılıçla kesmesi için M. Kemal'e bir çağrı demek olmuştu. Müttefikler arasındaki beraberliğin bozulması vahim sonuçlar doğuracaktı. İstanbul'un geri verileceği Türklere söylenebilirdi ama Boğazlar ve Gelibolu yarımadası gibi konularda müttefikler serbest olmalıydı. Türkler tarafsız bölgeye girerse bir daha silahsızlandırılmış bölgeyi kabul etmezlerdi. Fransa kararını gözden geçirmeliydi. Mart teklifleri değiştirilebilirdi ama bu teklifler ancak konferansta değiştirilebilirdi.

M. Poincare'e göre ise, Fransa'nın Türkiye'ye göndereceği askeri yoktur. Fransa Müslüman kolonilerindeki duyguları hesaba katmak zorundadır. Bu durumda M. Kemal'i konferansa çağırmak, çağırırken de kendisine Boğazlar ve Trakya konusunda vaatte bulunmak gerekir. Yoksa Türklerin Trakya'ya atlamaları önlenemez. Türkler harekete geçince Bulgarlar Sırbistan'a, Ruslarda Polonya'ya ve Romanya'ya saldırabilirler. Türkleri konferans masasına getirebilmek için kendilerine açıkça vaatte bulunulmalıdır. İngiltere bunu kabul etmezse Fransa bunu tek başına

²⁴ İstanbul İngiliz orduları Başkomutanı General Harrington'dan, İngiltere Savunma Bakanlığı'na, 20 Eylül 1922 Tarihli Mesaj, Şimşir, a.g.e.

²⁵ Fransa Başbakanı M. Poincare ile İngiltere Dış İşleri Bakanı Lord Curzon Arasındaki Toplantı Tutanağı, 20 Eylül 1922, Şimşir, a.g.e.

yapacaktır. Türkler zorla durdurulamazlar. Mart teklifleriyle Türkler konferansa getirilemezler. Hiç değilse bazı konularda Türklere vaatte bulunmak gerekir.²⁶

Öte yandan Paris'te bu görüşmeler sürerken, Fransız General Pelle de İzmir'e gelerek M. Kemal ile görüşmüştür. Bu görüşmede General Pelle, Türk birliklerinin tarafsız bölgeye girmemelerini istemiş ve Mondros Mütarekesi hükümlerine göre, stratejik bölgelerin işgal altında bulunduğunu, T.B.M.M Hükümeti'ni Bâb-ı Ali'nin devamı olarak kabul edip, Türklerin tarafsız bölgeye girmemelerinde ısrar etmiştir. M. Kemâl Paşa ise, Müttfiklerin Mondros Mütârekesi hükümlerini en baştan beri çiğnediklerini, emperyalistlerin Yunanlıları Türkiye'ye saldırttıklarını ve üç yıl Türk ulusuna zulüm yapılırken seslerini çıkartmadıklarını sert bir şekilde hatırlattıktan sonra, Türkiye'nin tarafsız bir bölgeyi tanımadığını, Türk ordularının durdurulamayacağını ve ateşkesin uzaması halinde orduları hareketsiz bırakamayacağını ve Trakya dâhil bütün ülkenin terk edilmesini istemiştir.

Ayrıca M. Kemal Paşa, boğazlar konusunda görüşmeye hazır olduğunu da bildirerek, İzmir limanında bulunan İtilâf Devletleri donanmasına bir nota vermiştir. Bu notada ise donanmanın 24 saat içinde İzmir limanını terk etmesini bildirmiştir. Donanma ise bu notadan sonra geldiği gibi gitmiştir.²⁷

Paris'te devam eden konferansın ikinci oturumunda M. Poincare, İngiltere'ye de çekilmeyi tavsiye etmiştir. Nitekim Poincare görüşmelerde "Orada tutunmak olanaksızdır" diyerek İngiltere'nin de çekilmesini istemiştir. Poincare görüşmelerde, Fransa'nın tek bir Fransız askerinin ölmesine razı olmayacağını ve M. Kemal'in istediği an Boğazları geçebileceğini, Trakya'nın Türklere geri verilmesini ve Yunanlıların Meriç'in gerisine kadar çekilmesini, bunları sağlamak için de barış konferansının toplanmasını istemiştir. Curzon ise önemli olanın Boğazlar bölgesinde müttfiklerin birliğinin bozulması olduğunu bildirmiş ve donanmanın gücünün sonunda ise o da bir konferans toplanmasını kabul etmek zorunda kalmıştır.

Curzon ayrıca M. Kemal'in frenlemesini ve bunun içinde Franklin Boulion'ın görevlendirilmesini Poincare'den rica etmiştir.²⁸ Curzon 20 Eylül 1922 tarihinde İngiltere hükümetine çektiği mesajda tüm bunların yanı sıra savaşa neden olabilecek bir hareketten kaçınılması gerektiğini de tavsiye

²⁶ Aybars, Ulusal Zaferimizi Taçlandırın Kent Mudanya, a.g.e., s. 80.

²⁷ Fransa Başbakanı, İngiltere Dışişleri Bakanı ve İtalya'nın Paris Büyükelçisi Arasındaki Toplantı Tutanağı, 20 Eylül 1922, Şimşir, a.g.e.

²⁸ Lord Curzon'dan İngiltere Hükümetine Yapılan Telefon, 20 Eylül 1922, Şimşir, a.g.e.

etmiştir.²⁹ Bunun üzerine de İngiltere Dış İşleri Bakanlığı 21 Eylül'de Harrington'a savaşa neden olabilecek hareketler den kaçınılması gerektiğini bildirmiştir. Çünkü İngiliz Politikasının temeli Gelibolu yarımadası ve boğazların serbestliği idi. İmparatorluğun prestiji bakımından Çanakkale'nin tutulması çok önemliydi. Önem bakımından Çanakkale başta, İstanbul ikinci sırada, İzmit ise üçüncü sırada geliyordu. Bu yüzden General Harrington, İzmit'ten ve hatta İstanbul'dan Çanakkale'ye asker kaydırılması ve tarafsız bölgeye girmemesi, girerse ateş edeceği konusunda M. Kemal'e gerekli bildirimde bulunması yönünde talimatlandırılmıştı.³⁰

Ancak Harrington çok kaygılıydı savaşa neden olmaktan kaçınıyordu.³¹ Rumbold ise Curzon'a çektiği mesajda bir yanardağ üstünde oturuyoruz diyordu. Kuvvetlerinin yetersiz olduğundan bahsediyor ve ivedi bir şekilde Fransa ve İtalya'nın tutumlarının ne olacağını tez elden öğrenilmesini istiyordu.³² Bütün bu belirsizlik ortamında İngiltere Deniz Bakanlığı Akdeniz Başkomutanlığına 22 Eylül tarihinde donanmanın Kemalist kuvvetlerin Anadolu'dan Avrupa'ya geçişleri önlemekle yükümlü olduğu ve bunun içinde boğazdaki bütün gemileri uzaklaştırmak veya yok etmekte dahil olmak üzere tüm önlemleri almaya yetkili olduğunu bildiriyordu.³³

Konferansın üçüncü oturumu 22 Eylül tarihinde başladı. M. Poincare'e göre çatışmayı önlemenin tek yolu Mudanya konferansını başlatmaktı. Meriç'e kadar Trakya'nın Türklere geri verileceği hemen açıklanmalıydı. Ancak böyle olursa savaş önlenebilirdi. İngiltere ve İtalya razı olmazlarsa, Fransa kendi tutumunu açıklayacak ve savaşın sorumluluğunu yüklenmeyecekti. Askerin geri çekilmesi müttefiklerin çıkarları gereği idi. İngiltere gerçek durumu görmemezlikten geliyordu. Türk zaferi üzerine İslam dünyası büyük bir coşku içindeydi. Fransa bunun tehlikeli sonuçlarına katlanamazdı. General Pelle'nin bildirdiğine göre de durum çok vahimdi. Ayrıca İtalya'da aynı görüşteydi. Ancak Curzon'a göre ise Trakya sınırının Meriç'e kadar çekilmesi ciddi bir adımdı. Bunun için de Trakya konusu barış konferansına bırakılmalı ve M. Kemal'e genel nitelikte

²⁹ İngiltere Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Crowe'dan Paris Büyükelçisi Lord Hardinge'ye 21 Eylül 1922 Tarihli Mesaj, Şimşir, a.g.e.

³⁰ General Harrington'dan Savunma Bakanlığı'na 21 Eylül 1922 Tarihli Mesaj, Şimşir, a.g.e.

³¹ Rumbold'dan, Lord Curzon'a 21 Eylül 1922 Tarihli Mesaj, Şimşir, a.g.e.

³² İngiltere Deniz Bakanlığı'nda, Akdeniz Başkomutanlığı'na, 22 Eylül 1922 Tarihli Mesaj, Şimşir, a.g.e.

³³ Fransa Başbakanı, İngiltere Dışişleri Bakanı ve İtalya'nın Paris Büyükelçisi Arasında Fransa Dışişleri Bakanlığı'nda Yapılan Görüşmenin İngiliz Sekreterince Kaleme Alınan Tutanağı, 22 Eylül 1922, Şimşir, a.g.e.

bir güvence verilmeliydi. Aksi takdirde Türkler istediklerini önceden alırlarsa barış konferansının da hiçbir anlamı kalır mıydı? Bunun üzerine İngiltere de kendi tasarısına, bunun müttefiklerin ortak bir notası olması yönünde bir teklif sundu.

Ankara hükümetine yapılacak İngiliz çağrı tasarısı aynen şöyleydi: “Müttefikler Venedik’e veya başka bir yere tam yetkili bir temsilcisini göndermesi için M. Kemal e çağrıda bulunurlar. Konferansın amacı kesin barış yapmak olacaktır. Müttefikler Ankara hükümetinin Trakya konusundaki istediklerini incelemeye hazırdırlar. Barış antlaşması yürürlüğe girerse askerlerini İstanbul’dan çekeceklerdir Doğu Trakya’daki Yunan askerlerinin, belirlenecek bir çizginin gerisine çekilmesi için nüfuzlarını kullanacaklardır. Konferans boyunca Ankara hükümeti tarafsız bölgeye girmeyecek ve Marmara’yı geçmeyecektir. Generaller Mudanya’da veya İzmit’te toplanacaklardır.” Bu İngiliz tasarısı Fransa tarafından Trakya konusunda Türkiye’ye ödün verilmediği için müttefik ortak noktası olarak kabul edilmedi. Bunun üzerine toplantı ertelendi ve kısa bir bildiri kabul edildi.³⁴

Aynı gün İngiliz Gizli Haber Alma Örgütü de yakın doğu konulu mesajında, Fransa’nın ve Rusya’nın tutumlarını değerlendiriyor; M. Kemal’in, Boğazlar ve İstanbul üstüne yürümek istediğini bildiriyordu. Raporda ayrıca savaş çıkarsa Fransa’nın İngiltere’ye yardım etmeyeceğinin Ankara’ya duyurulduğundan, Rusların Türkleri yüreklendirip yardım amacıyla Kafkas Rus ordusunu güçlendirdiğinden ve Ankara’nın Romanya’ya karşı harekât konusunda Ukrayna ile temasa geçtiği ve cevap alamadığı içinde şimdilik Boğazlara karşı harekete geçmediğinden bahsediliyordu.³⁵

Kıscacası Türk ilerleyişi karşısında istediğini bulamayan İngiltere için ortak bir rota hazırlaması çok önemlidir. Bu yüzden İngiltere ödün vermeye, Meriç ve Edirne’den söz etmeye razı olur.

Yalnız Misak-ı Milliden söz etmez çünkü Misak-ı Millide Meriç sınırından başka Batı Trakya’nın özerkliği de söz konusudur. Lord Curzon, M. Poincare’ye Franklin-Boullion’un müttefik notasındakilerden fazlasını Türklere vaat etmemesini ister. Bunun üzerine Curzon, Poincare ve Sforza imzasıyla 23 Eylül 1922 tarihinde Ankara hükümetine ortak bir nota gönderilir.³⁶ Bu notada üç müttefik hükümet Venedik’te veya başka bir

³⁴ İngiliz Gizli Haber Alma Örgütü Raporu, 22 Eylül 1922, Şimşir, a.g.e.

³⁵ Fransa Başbakanı, İngiltere Dışişleri bakanı ve İtalya’nın Paris Büyükelçisi Arasındaki Toplantı Tutanağı, 23 Eylül 1922, Şimşir, a.g.e.

³⁶ Lord Curzon, m. Poincare ve Kont Sforza İmzasıyla Ankara Hükümeti’ne Gönderilen Nota, 23 Eylül 1922, Şimşir, a.g.e.

verde toplanacak konferansa tam yetkili temsilci gönderip göndermeyeceğini bildirmesini Ankara hükümetinden rica ederler. Konferansın amacı ise kesin barış antlaşması olacaktır. Üç müttefik hükümeti Türkiye'nin Meriç'e ve Edirne'ye kadar Trakya'yı geri almak arzusunu olumlu karşıladıklarını beyan ederler. Barış antlaşması yürürlüğe girer girmez askerlerini İstanbul'dan çekmeleri yolundaki güvencelerini yinelerler Konferanstan önce Yunan askerlerinin saptanacak belli bir hattın gerisine çekilmesi için nüfuzlarını kullanacaklarını söylerler. Söz konusu çizgiyi saptamak üzere ise, M. Kemal ile Müttefik generaller arasında Mudanya'da veya İzmit'te bir konferans hemen toplanabilecektir.³⁷

Bu nota ile Lord Curzon Meriç ile Bulgar sınırı arasındaki toprak dilimini Yunanistan'a kazandırmayı amaçlamıştı. Burada Yunan askerlerinin çekilebileceği çizgi kesin bir biçimde belirtmekten kaçınılmış ve böylece Müttefik Komutanların Mudanya'da hareket serbestliği kazanması sağlanmaya çalışılmıştı. Lord Curzon'a göre Kemalist'lere empoze edilen şartlar açık biçimde belirtilmiş ve Kemalist'lere kaçamak yapabilecekleri bir boşluk bırakılmamıştı.³⁸

Türkiye'ye yapılan bu barış çağrısından sonra da gerginlik yatışmadı. 25 Eylül tarihli İngiliz gizli haber alma örgütü raporunda Sovyetlerin Doğu Avrupa'ya askeri harekât istediği ve bu yöndeki askeri hazırlıklarının sürdüğü, Kemalistlerin de motorlarla Zonguldak'tan Trakya'ya asker taşıdığı bildiriliyordu. İngiltere de bu yönde Çanakkale'de savaş hazırlıkları yapıyordu.³⁹ Taraflar, Paris'te izlenecek politikayı görüşürlerken, İngiltere, kuvvetlerine ilkin Türkler ateş açmadıkça saldırıya geçmemelerini bildirmişti. Harrington da 23 Eylül günü Generaline Türklerle yüz yüze gelseler de mecbur olmadan ateş açmamasını bildirmişti. Çok geçmeden, Türkler ilerlemiş ve gerçekten İki taraf, İngilizlerin tarafsız bölge tanımladıkları çizgide karşı karşıya gelmişlerdi. Bu, çatışmanın an meselesi olduğunu gösteriyordu, Hatta bir Fransız gazetesi, "Karşı karşıya gelen taraflar heykel köpekler gibi birbirlerine bakıp duramazlar" derken bir başkası, Le Journal "Doğuda ne olursa olsun, Fransa barış istiyor." diyerek yöneticilerin hararetli görüşmeler sürdürmekte oldukları o anda bu gergin durumun halklar üzerinde doğurduğu kaygıyı yansıtıyorlardı. Nitekim bütün koşullar yeni bir çatışma başlamasına elverişli olmasına karşın kimse ilk adımın sorumluluğunu istemiyordu. Gerekirse ateş açılabileceği buyruğunu

³⁷ İngiltere'nin Paris Büyükelçisi Lord Hardinge'den, Dışişlerine (Lord Curzon'dan, İngiliz Kabinesine) 23 Eylül 1922 Tarihli Mesaj, Şimşir, a.g.e.

³⁸ İngiliz Gizli Haber Alma Örgütü Raporu, 25 Eylül 1922, Şimşir, a.g.e.

³⁹ Akgün, a.g.e., s. 52; Yahya Akgün, Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu, Ankara 1981, s. 247.

vermiş olan Harrington, bu buyruğunun ertesi sabahı yaverine çarpışmanın nasıl gittiğini sorup "Daha başlamadı ki!"⁴⁰ yanıtını alarak ferahlamıştı. Türk askerleri 23 Eylül'de bu sözde tarafsız bölge sınırını ilk kez aştı. Gelibolu'nun karşısına düşen Lâpseki kasabasını kurtardı. Türk süvarisi Çanakkale'ye yöneldi. Erenköy'ü zapt etti 26 Eylül'de General Harrington M. Kemal paşaya bir nota göndererek, Türk süvarisinin tarafsız bölgeden geri çekilmesini istiyordu. M. Kemal Paşa ise "Aramızda bir tarafsız bölge bulunduğundan haberim yok" karşılığını veriyor ve Türk süvarisinin Yunan ordusunu kovaladığını belirtiyordu. Ayrıca İngilizlerin Çanakkale'deki askeri önlemleri anlamayacağını da ekliyordu. Boğazların serbestliğinin Ankara Hükümetince zaten tanındığını ve her hangi bir yanlış anlaşılmaya meydan verilmemesini istiyordu. General Harrington ise verdiği cevapta söz konusu bölgede Yunan kuvvetleri'nin bulunmadığını Yunan donanmasının İstanbul'dan çekildiğini ve arzusunun çatışmaktan kaçınmak olduğunu ve emri olmadıkça Türklere ateş edilmeyeceğini söylüyordu. General Harrington kendisine gönderilen takviyenin barışın yararına olduğunu ve saldırı emeli beslemediğinin M. Kemal Paşa'dan tarafından duyulmuş olmasının kendisini son derece ferahlattığını da ekliyordu.⁴¹

Bu arada İngiltere'de de kabine sürekli toplantı halindedir. 28 Eylül tarihindeki İngiliz kabine toplantısında Yakın Doğu Bunalımı konusunda bir karar verilemez. Yalnız İngiliz çıkarları, Boğazların serbestliği, Fransa ve İtalya ile ittifakın ayakta tutulması ve bu politikanın yürütülebilmesi için gerekirse seferberlik ilan edilmesi ve Çanakkale'ye takviye gönderilmesi ile Türklerin Trakya'ya asker çıkarması karşısında Yunanistan'ın bunu önlemesine engel olunması yönündeydi.⁴² Kabine ayrıca General Harrington'un tekliflerini incelemiş ve bazı kararlara varmıştı. Kabine kararına göre Harrington'un M. Kemal ile ikili görüşme yapması Paris'te varılan antlaşmaya uygun değildi. Ama Hükümet Mudanya konferansının tez elden toplanmasını destekliyordu. Yunan askerlerinin gerisine çekileceği hat Mudanya'da generallerle saptandıktan sonra müttefik hükümetlerin onayına sunulacaktı. Yunanlılar Mudanya kararını kabul etmez ve geri çekilmezler ise Türk askerlerinin Trakya'ya geçmesine izin verilmesi teklifi, Paris kararına uygun değildi. Türklerin Marmara'yı geçmelerine izin verilmesi savaşın Avrupa'ya sıçraması demektir.⁴³ Mustafa Kemal'in General Pelle ile

⁴⁰ Akgün, a.g.e., s.52 (Harrington, Charles; age ..., s.116)

⁴¹ General Harrington'dan, Savunma Bakanlığına, 27 Eylül 1922 Tarihli Mesaj, Şimşir, a.g.e.

⁴² İngiltere Bakanlar Kurulu Toplantısında Alınan Kararlar ve Ortaya Atılan Görüşler, 28 Eylül 1922, Şimşir, a.g.e.

⁴³ Lord Curzon'dan, Rumbold'a 28 Eylül 1922 Tarihli Mesaj, Şimşir, a.g.e.

görüşmesinde sergilediği kararlı tutumdan sonra çözüm arama çabalarını daha da yoğunlaştıran bağlaşıklar, İzmir'e her üç ülke adına konuşmaya yetkili kıldıkları Franklin Boullion'u göndererek bir şans denemesi daha yapmaya karar verdiler. Franklin Boullion, Mustafa Kemal Paşa ile görüşmek için 28 Eylül de İzmir'e geldi. Boullion Türklerle kurduğu olumlu diyaloglar ve geliştirdiği iyi ilişkiler dolayısıyla özenle seçilmiş bir isimdi. Boullion müttefikler adına özel yetki ile donatılmış olarak Mustafa Kemal'e 1914 sınırının tanınacağı güvencesini verdi ki bu da Türklerin istediğinden başka bir şey değildi.

Diğer taraftan Mustafa Kemal ile Boullion arasında Doğu Trakya konusunu önde tutan görüşmeler süregelirken Paris'teki müttefik Dışişleri Bakanları da 23 Eylül notası olarak esasları oluşturup İzmir'e iletiler. Notada askeri harekâtın durdurulması, barış konferansına gidilmesi. Edirne dahil Meriç'e kadar Trakya topraklarının Türklere iade edilmesi. Boğazlarla ilgili sorunlar gibi sorunların çözülmesi için İzmit veya Mudanya'da bir konferansa toplanması önerilmişti.⁴⁴

Öte yandan M. Kemal aynı gün General Harrington'un ikinci mektubuna da yanıt vererek, müttefiklerin İstanbul halkına uygulamakta oldukları tedbirleri kaldırmalarını ve Yunan donanmasının bir daha İstanbul'a gelmemesini istiyor ve ileri harekâtın durdurulduğunu bildiriyordu. Ayrıca müttefiklerin Paris'ten gönderdikleri notayı da 29 Eylül'de yanıtlayıp⁴⁵, askerî harekâtın durdurulduğunu fakat Yunanlıların Edirne dahil, bütün Trakya'yı hemen boşaltmalarını ve İsmet Paşanın da 3 Ekimde Mudanya Konferansına katılacağını bildiriyordu.⁴⁶ İngiliz kabinesi ise 29 Eylül'de toplanarak, Lord Curzon'un karşı çıkmasına rağmen General Harrington'a bir telgraf göndererek, Türkiye'ye hitaben, Türk askerinin tarafsız bölgeyi terk etmesini, aksi takdirde ateş açılacağını bildirir bir nota vermesini istiyordu. Ancak Harrington, barışın hazırlandığı bir sırada, yeni bir savaşı başlatabilecek bu emri uygulamamakla en akıllı yolu izledi. Ve 1 Ekim'de Londra'ya yolladığı bir telgrafta emri niçin uygulamadığını açıklıyordu. Bu arada M. Kemal Paşa ile Harrington arasında Mudanya'da bir konferans toplanmasının belirmesi üzerine İngiliz Kabinesi yeni hazırlıklara başladı.⁴⁷ Mudanya Konferansına General Harrington'un katılacağını Ankara Hükümetine bildirirken aynı zamanda konferans konusunda bir yönergeyi de hazırlayıp H. Rumbold'a 1 Ekim 1922 tarihinde

⁴⁴ Nutuk, s.460.

⁴⁵ Aybars, Ulusal Zaferimizi Taçlandıran Kent Mudanya, a.g.e., s.79.

⁴⁶ Fransa'nın Londra Büyükelçisi Saint Avlaire'den İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon'a 2 Ekim 1922 Tarihli Notasına Ankara Hükümetinin cevabı, Şimşir, a.g.e.

⁴⁷ Aybars, Ulusal Zaferimizi Taçlandıran Kent Mudanya, Bursa, 2007, a.g.e. s.79.

ilettiler. Bu yönergede yer alan hususlar şunlardı: i) Konferans sadece askeri konularla uğraşacak, Trakya'da Yunan askerinin hangi hattın gerisine çekileceğini belirleyecek, ii) Mustafa Kemal Paris görüşmelerinde kararlaştırılmış olan esaslara uyacak, iii) Müttefik Generaller siyasi konularda karar vermeyecekler ve bu gibi konular ortaya atılınca Yüksek Komiserlere danışacaklardır. Doğu Trakya'nın geçici yönetimi müttefik hükümetlerce kararlaştırılacaktır. Bütün bu şartlar altında Mudanya Konferansı 3-11 Ekim 1922 tarihleri arasında toplanacaktır. Mütareke şartları ise 14-15 Ekimden itibaren uygulanmaya başlanacaktır.⁴⁸

Sonuç

Mudanya Mütarekesi (ateşkes) Türk ordularının kazandığı "Büyük Zaferin" sonucunda, ileride yapılacak barış antlaşmasının Türkiye lehine gelişmesini etkileyecek bir başarı idi. Mondros ile Osmanlı İmparatorluğu tarihe karışırken, Mudanya ile yeni, diri bir Türk devleti doğuyordu Mustafa Kemal İstiklâl Savaşı'nda çok akıllı bir politika izleyerek, İngiltere'yi askerî alanda yalnız bırakmıştı. Şimdi mütareke masasında da yalnız bırakıyordu. Yalnız başına kalan İngiltere, Türkiye'ye savaş açmak sorumluluğunu ve cesaretini tek başına yüklenemedi. Üstelik Yunan ordusunun hemen bütün silâh, cephane ve malzemesi de Türk ordusunun eline geçmiş bulunuyordu.

Venezelos'un "Büyük Yunanistan" hülyası ile Lloyd George'un Türkiye'ye yeni bir savaş açmak için, müttefiklerini Türkiye'ye karşı kullanmak politikası yıkıldı. İngilizler Mondros'u imzalattıkları Türkler'in karşısında Mudanya'da yenik taraf olarak gözükmek için büyük çaba harcadılar. Hıristiyanlık ve emperyalizm yenilmişti ve bu durum Müslüman sömürge halkları üzerinde etki yapabiliyordu. Türklerle başa çıkamamış olmak İngiliz basının özellikle günlük gazetelerini ve Hükümeti çok kızdırmıştı. Fransa ve İtalya'nın askerlerini Boğazdan çekmesi ve Türklerle çatışmaya girmeyeceklerini açıklaması ihanetle suçlanırken, Dominyonların yardımı reddetmeleri hayal kırıklığı yaratmıştı. 16 Ekim'de İngiliz Koalisyon Hükümeti'nin sonunun geldiği anlaşılıyordu. 1918 seçimlerinde % 13,5 oy almış bulunan Lloyd George'un Liberal Partisi ile % 32,5 oya sahip Conservative (muhafazakâr) ve % 1,5 oya sahip İşçi Partisi'nin oluşturduğu bu ilginç koalisyon ve Lloyd George'un politik yaşamı, 19 Ekim'de istifasıyla sona eriyordu.

⁴⁸ Lord Curzon'dan H.Rumbold'a 1 Ekim 1922 Tarihli mesaj, Şimşir, a.g.e.

Bariř konferansının toplanacağı yer için M. Kemal Paşa İzmir'in seçilmesini istemişti. Fakat Müttefikler tarafsız bir ülkede yapılmasını istedikleri için İsviçre'nin Lozan şehri seçildi.⁴⁹

KAYNAKÇA

- Aybars, Ergün; Osmanlı'dan İşgal Yıllarına, Mütareke'den Cumhuriyet Günlerine Mudanya, 2008, s.68
- olak, İhsan; Moskova Antlaşmasına Giden Yol, Milli Mücadele Dönemi TBMM., Bolşevik İlişkileri, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 49, Mart 2001
- Yavuz, Bilge Sükan; 1921 Tarihli Türk – Fransız Antlaşmasına Hazırlık Aşamaları, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 23, Mart 1992
- Akn, Seçil; Mudanya Mütarekesi ve Uluslararası Sonuçları, U.. 1993, s.52 (Türk geldi, Ali; Mondros ve Mudanya Mtakereleri Tarihi Ant., 1948, s.149
- şimşir, Bilal; İngiliz Belgelerinde Atatürk, Cilt 4
- İngiltere'nin Atina Eřgderi Bentinck'ten Dış İşleri Bakanı Lord Curzon'a 2 Eylül 1922 Tarihli Mesaj (şimşir, Bilal; İngiliz Belgelerinde Atatürk, Cilt 4)
- İngiltere'nin İstanbul Yüksek Komiseri Rumbold'dan, Lord Curzon'a 5 Eylül 1922 Tarihli Mesaj
- İngiltere'nin İstanbul Yüksek Komiseri Rumbold'dan, Lord Curzon'a 12 Eylül 1922 Tarihli Mesaj
- İtalya'nın Londra Büyükelçisi D.F. Martinon'm, Lord Curzon'a 9 Eylül 1922 Tarihli Nota
- Lord Curzon'dan Martinon'a 11 Eylül 1922 Tarihli Mesaj
- Lord Curzon'dan Martinon'a 10 Eylül 1922 Tarihli Mesaj
- Rumbold'dan Lord Curzon'a 14 Eylül 1922 Tarihli Mesaj
- Rumbold'dan Lord Curzon'a 12 Eylül 1922 Tarihli Mesaj
- Hindistan Kralı Naibin'den, Hindistan İşleri Bakanlığına 11 Eylül 1922 Tarihli Mesaj
- İngiltere'nin Mısır Yüksek Komiseri Mareşal Allenby'dan, Lord Curzon'a 16 Eylül 1922 Tarihli mesaj
- Aybars, Ergün; Ulusal Zaferimizi Taçlandıran Kent Mudanya, 2007, s.79

⁴⁹ Aybars, Ulusal Zaferimizi Taçlandıran Kent Mudanya, a.g.e., s.84.

- İngiliz Kabinesi Sekreter Vekilliği'nden, Lord Curzon'a 17 Eylül 1922 Tarihli Mesaj
- İngiliz Kabinesi Toplantı Tutanağı, 18 Eylül 1922
- Aybars, Ergün; s.79
- Koloniler Bakanı Churchill'den, İngiliz Kabinesine, 23 Eylül 1922 Tarihli Mesaj
- Aybars, Ergün; s.80
- İngiltere'nin Bükreş Elçisi Deriny'den, Lord Curzon'a 18 Eylül 1922 Tarihli Mesaj
- Nutuk, Cilt 2, s.459
- İstanbul İngiliz orduları Başkomutanı General Harrington'dan, İngiltere Savunma Bakanlığı'na, 20 Eylül 1922 Tarihli Mesaj
- Fransa Başbakanı M. Poincare ile İngiltere Dış İşleri Bakanı Lord Curzon Arasındaki Toplantı Tutanağı, 20 Eylül 1922
- Aybars, Ergün; s.80
- Fransa Başbakanı, İngiltere Dışişleri Bakanı ve İtalya'nın Paris Büyükelçisi Arasındaki Toplantı Tutanağı, 20 Eylül 1922
- Lord Curzon'dan İngiltere Hükümetine Yapılan Telefon, 20 Eylül 1922
- İngiltere Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Crowe'dan Paris Büyükelçisi Lord Hardinge'ye 21 Eylül 1922 Tarihli Mesaj
- General Harrington'dan Savunma Bakanlığı'na 21 Eylül 1922 Tarihli Mesaj
- Rumbold'dan, Lord Curzon'a 21 Eylül 1922 Tarihli Mesaj
- İngiltere Deniz Bakanlığı'nda, Akdeniz Başkomutanlığı'na, 22 Eylül 1922 Tarihli Mesaj
- Fransa Başbakanı, İngiltere Dışişleri Bakanı ve İtalya'nın Paris Büyükelçisi Arasında Fransa Dışişleri Bakanlığı'nda Yapılan Görüşmenin İngiliz Sekreterince Kaleme Alınan Tutanağı, 22 Eylül 1922
- İngiliz Gizli Haber Alma Örgütü Raporu, 22 Eylül 1922
- Fransa Başbakanı, İngiltere Dışişleri bakanı ve İtalya'nın Paris Büyükelçisi Arasındaki Toplantı Tutanağı, 23 Eylül 1922
- Lord Curzon, m. Poincare ve Kont Sforza İmzasıyla Ankara Hükümeti'ne Gönderilen Nota, 23 Eylül 1922
- İngiltere'nin Paris Büyükelçisi Lord Hardinge'den, Dışişlerine (Lord Curzon'dan, İngiliz Kabinesine) 23 Eylül 1922 Tarihli Mesaj
- İngiliz Gizli Haber Alma Örgütü Raporu, 25 Eylül 1922

- Akgün, Seçil; Mudanya Mütarekesi ve Uluslararası Sonuçları, U.Ü. 1993, s.52 (Akgün, Yahya; Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu, Ankara 1981, s.247)
- Akgün, Seçil; Mudanya Mütarekesi ve Uluslararası Sonuçları, U.Ü. 1993, s.52 (Harrington, Charles; age .., s.116)
- General Harrington'dan, Savunma Bakanlığına, 27 Eylül 1922 Tarihli Mesaj
İngiltere Bakanlar Kurulu Toplantısında Alınan Kararlar ve Ortaya Atılan Görüşler, 28 Eylül 1922
- Lord Curzon'dan, Rumbold'a 28 Eylül 1922 Tarihli Mesaj
Nutuk, s.460
- Aybars, Ergün; Ulusal Zaferimizi Taçlandıran Kent Mudanya, 2007, s.79
- Aybars, Ergün; Ulusal Zaferimizi Taçlandıran Kent Mudanya, 2007, s.84